

MOINEȘTIUL LUI ȘTEFAN LUCHIAN

Vasile ISCU-LĂCĂTUȘU¹

vasileisculacatusu@yahoo.com

ABSTRACT: Since 1902, a ruthless disease tried to darken the existence of Stefan Luchian. Gheorghe Marinescu illustrious neurologist recommended him baths in spas: Techirghiol, Govora, Brebu, Moinești. The last trip to Moinești with pathetic landscapes conquered him from the outset. From the first days of arrival, the painter has settled in, quickly with locals and with the same love, approached the picturesque places as you would have known forever. Surrounded by brilliant scenery here was possessed by an urge to transpose on canvas burner all at once, as the images could be tended to flee. Landforms area Moinești are more attractive than anywhere else, giving him inspiration based on strong feelings, allowing him to penetrate the mysteries of these places trimmed of beauty. Contact with local lands opened a decisive phase in defining personal style, synthesis of the original color and led to the culmination of his artistic career.

KEYWORDS: colour, paint, artist, nature, beauty.

Situată între coline și păduri, localitatea este străbătută de o stradă principală, pietruită cu piatră de râu, cu mai multe ramificații laterale. Atunci, ca și astăzi, cele două capete ale străzii se continuă prin câte un pripor care face legătura cu satele Hangani, Văsâiești, Lucăcești și Poduri. Clădirile lipite între ele se înșiruiu de-a lungul străzii, de o parte și de alta, separate din loc în loc de ulițe. Ca aspect, prăvăliile nu se deosebeau de celelele clădiri decât prin firmele așezate la fațadă și obloanele rezistente ale ușilor și ale ferestrelor. Erau cunoscute de localnici și de oamenii de la țară prăvăliile cu coloniale ale lui Șmaer și Rosenberg, brutăriile lui Segal și ale lui Ercuță, prăvălia cu mărunțișuri, stofe și încălțăminte a lui Leibovici. De asemenea, nu lipseau cârciumile; bunăoara, la birtul Tache Miron se găseau vinuri alese, din renumite podgorii ale Moldovei.

În timpul verii, Moineștiul era mai populat, găzduind turiști veniți pentru băile tămăduitoare de reumatism.

1 Învățător la Școala Gimnazială Bucșești, județul Bacău.

Din relatările lui Gheorghe Botez, pe atunci tânăr învățător, am aflat cum l-a cunoscut pe Ștefan Luchian, precum și alte amănunte referitoare la perioada petrecută la Moinești. După cum i l-a descris învățătorul, Ștefan Luchian era un bărbat înalt, cu ținută athletică, se îmbrăca foarte elegant, în costum de culoare închisă, iar de sub borul mare al pălăriei te priveau doi ochi blânzi cu scânteieri de chihlimbar. În general, în prezența sa se desprindea o prestantă impresionantă, emanată de timbrul vocii, al gesturilor, dar mai cu seamă al cuvintelor rostite.

Moineștean get-beget, Ion Botez l-a cunoscut personal, într-o împrejurare obișnuită, în parcul cu ape minerale, la un izvor, ca până la urmă să-i devină o călăuză nelipsită în drumetețiile făcute prin codrii seculari și în satele învecinate.

În iureșul de exuberanță al nepoților, a cutreierat luncile și poienile scăldate în soare, a urcat potecile pădurilor cu deprinderea unui pădurar, desfătat de ungherele misterioase ivite la fiecare pas. Uneori zăbovea la marginea măgurii, ademenit de priveliștea încântătoare a Moineștiului, ca un decor de basm desfășurat înaintea ochilor.

Într-o zi, în compania învățătorului și a nepoților, după mai multe ore de mers în aerul ozonat al defileurilor, se oprise să se relaxeze la locul lui preferat: liziera pădurii. De acolo, de sus, scruta îndelung casele din vale, risipite printre livezi, dealul Osoiul cu Biserica „Sfântul Gheorghe”, apoi Tașbuga cu crestele fumurii, priveliștile estompeate în depărtare ale Modârzăului. Adierile legănau molcom ramurile copacilor, răspândind parfumul florilor și al brazilor, ca o binefacere cerească. Imensitatea văzduhului era înviorată de dansul zglobiu al fluturilor, ca niște petale colorate în mișcare, secondat de concertul neîntrerupt al păsărilor sprintare. Îmbătat de atâta poezie, retrăia fiorii tinereții, înfripindu-i-se în suflet o nesfârșită încredere în viață. În acel spectacol grandios al naturii, brusc, s-a simțit smuls din reverie de un tril triumfător de rândunică, ce trecuse fulgator pe lângă el. Cu mâna streășină deasupra ochilor, pictorul urmărea zborul aerodinamic al păsării care se înălța ca o săgeată spre bolta azurie a cerului, exclamând pripit, ca și cum ar fi descoperit o taină: „Ia uitați-vă, ce splendoare!... Moineștiul are cerul Venetiei!...” După o scurtă tăcere, cu chipul radiind de lumină, continuă: Domnule învățător, aveți o misiune nobile, aceea de a face educația copiilor. Să le insuflați dragostea pentru natură, deoarece ei sunt cei mai sensibili în fața măreției create de Dumnezeu!”

În decursul anilor, învățătorul Ion Botez nu a uitat îndemnul lui Ștefan Luchian. Dedicat trup și suflet carierei de dascăl, cu vocație certă de pedagog, a îndrumat învățăceii pe calea generoasă a omeniei și în spiritul înălțător al frumosului.

Frumosul lui Luchian pornește de la nesecatul izvor al naturii, împresurat de lumină și culoare. Fiindcă a știut să observe, să selecteze lumina și culoarea în ipostazele din spațiu, a putut rezolva cu abilitate problemele cele mai dificile în pictură. Înconjurat de peisajele sclipitoare de la Moinești, a fost stăpânit de un imbold arzător de a transpune pe pânză totul deodată, ca și cum imaginele ar fi avut tendința să fugă. Ca niciodată, se considera un om norocos, se simțea înaripat de tinerețe, entuziasmat de o incomensurabilă iubire pentru tot ce exista și se simțea în jurul lui. Înzestrat cu darurile de subtil colorist, la Moinești lucrează mai cu nerv, tușele de culoare sunt pătrunse de o intensitate a sentimentelor fără precedent, care prevestesc o etapă de vârf a artistului.

„Moara de la Poduri”, „Lunca de la Poduri”, „Lunca de la Moinești”, „La Nămiezi”, „La marginea satului”, „Pe dealul Hanganilor”, „Hanul părăsit”, „Înainte de ploaie”, „După ploaie”, „Mesteceni”, „Priveliștea Moineștiului” sunt evocări reprezentative ale desăvârșirii viziunii de peisagist. Într-o scrisoare adresată arhitectului Clavel, se destăinuie cu patos: „...Pe aici sunt locuri atât de frumoase, că nu te mai saturei privindu-le. Blagoslovit și fericit cine va putea, cel puțin cât un grăunte, să aștearnă cu boiele pe o bucată de pânză un colțișor din acest colos superb”. În altă scrisoare, către prietenul său Virgil Cioflec, îi mărturisește profund impresionat: „...Simt că locurile astea mă iubesc.«Frumos» e un biet cuvânt care nu spune nimic din splendoarea scânteietoare a peisajului din Moinești. Am colindat și eu multe ținuturi din țara noastră și chiar din alte țări, dar nu se potrivesc cu ce am găsit aici... În fața unor astfel de minuni te pierzi”.

Numai din cele câteva mărturisiri însuflețite, putem conchide că dialogul cu natura l-a modelat ca un poet al culorilor, încât fiecare lucrare e o poezie vizuală a pictorului, mișcat pentru prima dată de un sentiment nou, al eternității, al frumuseții absolute.

Dacă peisajele din împrejurimile Moineștiului îi stăteau la dispoziție oricând pentru lucru, la cele din satele mai depărtate, se deplasa cu birja lui Iancu Necăjitu, cum îl numeau localnicii. Într-adevăr, era necăjit, cu o casă de copii, care mai de care mai pricăjiți, așteptând zilnic să vadă un codru de pâine pe masa lor. Iancu avea o trăsură cu copertină, cu doi cai robuști, pe

care îi îngrijea ca pe ochii din cap, căci fără ei ar fi trăit în cea mai cumplită sărăcie. Slab ca un țăntar, nu se complăcea în anturajul birjarilor bețivi; era un om de cuvânt, și la drum își distra clienții povestindu-le verzi și uscate, devenind mai simpatic cu hazul lui de necaz. Când era nevoie, îl transporta prompt pe pictor acolo unde i se spunea, îl aștepta până își termina lucrul, apoi, pe înserate, îl aducea acasă.

În una din zile, de dimineață, s-a decis să plece la Poduri, o comună cu o vegetație bogată, unde mai fusese de câteva ori, de data aceasta având intenția să picteze o moară, cea de la Rusăiești. Pe nepusă masă, împreună cu familia Cocea, în alaiul copiilor s-au îmbarcat în trăsura încăpătoare pentru plecare. Până la moară suportase cu resemnare hurducăturile trăsorii, suișurile și coborâșurile drumului desfundat, ascultând de voie, de nevoie, întâmplările gogonate povestite pe nerăsuflăte de Iancu, însoțite de tropotul cailor și de clinchetele zurgălăilor de la gâtul lor. După un drum care i se păruse lung, supus la o încordare obositoare, în cele din urmă ajunsese cu bine la destinație, la moara programată să o picteze. În timp ce Luchian își așeza șavaletul și culorile pe paletă, Iancu deshăma caii să pască în voie, cum se obișnuise, se întinse la umbra unui pădureț, pregătit să tragă un pui de somn, asigurat că va fi trezit înainte de plecare.

Extaziat de vraja din jur, în fluxul creației, pictorul așternea pe pânză culorile cu repeziciune, să nu piardă efectele din natură, mereu schimbătoare.

Aproape de ora prânzului, după pădurea din față, își făcuse apariția, pe furiș, o namilă de nor amenințător de ploaie. Deși îngrijorat de musafirul nepoftit, își continuă lucrul în ritmul început, lucrarea fiind de dimensiuni mari și având de gând să o finiseze. Pe neașteptate, o răpăială dezlănțuită, cu rafale de vânt, cu tunete și fulgere, cuprinse năprasnic văzduhul. În câteva secunde îl udase până la piele, iar din lucrare și materiale nu se mai alesese nimic.

Iancu, care între timp adormise de-a binelea, se trezi în ploaia torențială, sărind în picioare, buimac, pe moment fără să-și dea seama ce se întâmpla în preajma sa. Cât privește pe ceilalți, aflându-se în apropiere, în grabă s-au aciuat în moară. În ultima instanță, moara a fost un adăpost salvator, un acoperiș ocrotitor pentru toți până la încetarea ploii.

După pățania de pomină, revine a doua zi, pictând peisajul din nou, pe de-a întregul în natură, renunțând să intervină cu unele retușuri acasă.

„Moara de la Poduri” este un tip de compoziție preferată de Luchian, o manieră pe care o adoptă cu deosebire în peisagistica sa. Luchian a reprezentat priveliștea apropiată, prelucrată din elementele autentice din spațiu, redându-le cu expresivitate. Peisajul a fost executat restrâns, cu structuri puține, dar cu un bogat conținut artistic. Tentele de culoare luminoase ale peretelui, ale jgheabului cu apă, ale pajiștii, ale ferestrei minuscule a cerului se amortizează cu tentele acoperișului, ale frunzișului catifelat al copacului de lângă moară, care își aduc o contribuție nemijlocită la valoarea coloristică a peisajului.

Coloritul dramatic pronunțat, împreună cu lumina ce se revarsă discret din toate părțile alcătuiesc o muzicalitate purtătoare de revelații. Prin pictarea formelor limpezite de amănuntele inutile, prin folosirea culorilor pure cu scânteieri de smalt, trecute prin filiera de sinteză cromatic-decorativă, a obținut o lucrare brăzdată cu cele mai subtile calități picturale. „Moara de la Poduri” este o capodoperă izvorâtă din sentimentele intens trăite, unicul peisaj din seria celor de la Moinești, care conține două personaje configurate vag, în partea dreaptă, lângă peretele morii.

Capriciile vremii, specifice zonei de la Moinești, au constituit pentru Ștefan Luchian surse de inspirație, cu toate că redarea lor în pictură presupune probleme complexe.

Totuși tratarea plastică a unui asemenea fenomen a fost soluționată cu bine în peisajul „Înainte de ploaie”, pictat la Lucăcești, o suburbie a Moineștiului. De la primul contact cu tabloul, privirea este captată de cerul acoperit de norii plumburii aducători de ploaie, lucrați în griuri reci și alb colorat, armonizate cu tonurile de verde ale dealurilor, ale copacilor ocupând o porțiune apreciabilă în cadrul compoziției.

Ca în majoritatea peisajelor, omul nu este încorporat în spațiul plastic, dar îi simțim prezența în direct, prin moara din prim-plan, înconjurată de grupul de copaci stufoși și prin casele de la poalele dealurilor. Factorul care determină aspectul instabilității atmosferice este gama de culoare aplicată cu predispoziție nativă, proprie marilor talente.

La fel, în peisajul „Pe valea Hanganilor”, se resimte același capriciu al vremii, dar este conceput în altă gamă dominantă de culoare, susținută de griuri colorate. Cerul nebulos, studiat în culori păstoase, cu cenușiu, violet și alb, se separă de brâul pădurii predominant de verde intens în toată lungimea cadrului. La baza pădurii, o poiană luminoasă este fragmentată de crestele copacilor din al doilea plan, între care unul mai înalt întrerupe

lanțul muntos, în mijlocul compoziției fiind un centru de interes principal. Pajiștea din fața copacilor este modulată pe direcție verticală, în tonalități viguroase de verde și roz.

Ștefan Luchian admiră nespus de mult mestecenii. Trunchiurile înalte și zvelte, coroanele cu frunzișul poleit în bătaia razelor de soare poate îi sugerau imaginile unor ființe omenești fragile, gingașe. Din crângul de la Văsâiești, comună apropiată de Moinești, a pictat mai multe peisaje cu mesteceni. „După ploaie”, este o variantă unde observația și trăirea afectivă sunt vizibile cu prisosință. După dușul binefăcător al boltei cerești, după ploaia trecătoare, mestecenii parcă jubilează înviorați, strălucind în prospețimea culorilor ritmate și armonizate magistral. Cerul înseninat, spălat de nori, se înalță deasupra copacilor ca o cupolă, dând o amploare nemărginită spațiului din natu

În general, Ștefan Luchian a evitat priveliștile panoramice, considerând ca adeseori se pierd amănunțele semnificative, care dau farmecul unei lucrări artistice. A preferat colțuri restrânse cu scopul de a exprima subiectele direct, cât mai puternic.

În „Lunca de la Poduri”, ne întâmpină frontal un grup de copaci zvelți, cu ramuri răsfirate. Frunzișul reprezentat prin pete și puncte plastice, organizate aglomerat și dispersat, într-o alternanță echilibrată, alcătuiește o suprafață ca o dantelă croșetată cu multă finețe. După copaci se întinde lunca însorită, în tonuri deschise de galben, verde și portocaliu. Indiferent de gustul estetic, tabloul îți strecoară în suflet optimism. Mesajul artistic este penetrat și accesibil, te face să simți prospețimea aerului și frăgezimea vegetației.

Priveliștea superbă a Moineștiului ce se deschide de pe Măgura l-a inspirat pe Ștefan Luchian să picteze o vedere panoramică, lucru mai rar întâlnit în peisagistica sa. În celebru peisaj „Priveliștea Moineștiului”, recunoaștem dealul Osoiul, conturat magnific în linii sinuoase, cu străvechea Biserică „Sfântul Gheorghe”, încadrată lateral, în stânga. Peisajul este lucrat într-o gamă de verde, începând cu verdele intens al copacilor și încălzit treptat cu galben pe spațiul colinei din ultimul plan. Puterea de înțelegere a elementelor din natură, cu ajutorul spiritului de observație iesit din comun, organizarea cu măiestrie a centrului de interes, realizarea efectelor iluzorii ale perspectivei, ca și dozajul coloristic pun în valoare prețiozități plastice inedite. Spre deosebire de celelalte peisaje, în majoritate compoziții închise, „Priveliștea Moineștiului”, este o compoziție deschisă

în care încărcătura emoțională se întrevede ridicată la paroxism. În plasticitatea compozițională, sugerată de muzicalitatea coloristică, domnesc echivalențele unei stări sufletești profunde aspre naturii pe care o simte aproape și o iubește pătimaș. Astfel, legătura cu pământul, cu elementele perene, relevă stadiul culminant al operei lui Ștefan Luchian.

Ștefan Luchian a pictat numai ce a iubit și a avut răsunet în sufletul său. Din natură își alege priveliști apropiate, preferă liniile unduioase, în reprezentarea colinelor, a copacilor, a frunzișului, dialogând cu poezia lor vibrantă.

La Moinești își organizează mijloacele de expresie altfel decât la Brebu. În lucrări apar mai mult noutatea și diversitatea concepției artistice. Reușește să consolideze temeinic culoarea, linia și spațiul. Ca procedeu de lucru, culoarea păstoasă o așterne pe pânză folosind cuțitul de paletă, încât volumele sunt redată cu o forță constructivă nebănuită, efectele sunt mai expresive, lucrările devin mai moderne decât cele anterioare.

În comparație cu impresioniștii, subordonați senzațiilor trecătoare, pictura lui Ștefan Luchian are ca scop principal cadrul sufletesc, cu emoții de durată. Formele de relief din zona Moineștiului sunt mai patetice ca oriunde, oferindu-i surse de inspirație întemeiate pe sentimente puternice, i-au îngăduit să pătrundă în misterele acestor locuri împodobite de frumusețe. Tocmai de aceea, în lucrările de aici, domină lirismul și dramatismul, influențate de configurațiile extraordinare ale ținutului cu tainele trecutului milenar.

Pe lângă calitățile plastice ireproșabile, în peisajele de la Moinești există o muzicalitate a eternului, cărora le conferă un plus de farmec. Astfel, atașamentul de meleagurile moineștene, comunicarea cu ele au dus la crearea unor capodopere ce marchează o etapă culminantă, a apogeului.

Atât pentru artiști plastici, pentru critici de artă, cât și pentru admiratori, expunerea lucrărilor de la Moinești în expoziții a stârnit entuziaste elogii, care au fost subiectul numeroaselor cronici apărute în revistele de artă ale vremii și, mai târziu, în zilele noastre.

De-a lungul timpului, calitățile operei lui Ștefan Luchian au fost puse în lumină de criticii de artă Virgil Cioflec, George Oprescu, Ionel Jianu, Oscar Walter Cisek. Oscar Walter Cisek a afirmat răspicat că „Brâncuși și Luchian rămân aparițiile cele mai semnificative ale artei românești”, iar istoricul de artă francez Louis Reau consemnează în studiile sale: „Luchian este temperamentul cel mai original pe care l-a produs România modernă”.

Portretul a fost un gen de predilectie în pictura lui Ștefan Luchian; l-a interesat omul cu bogata viață sufletească, așa cum și florilor le-a atribuit cele mai delicate însușiri ale ființei umane.

Excepționalele portrete „Safta Florăreasa”, „Moș Nicolae Cobzarul”, portretul Paolinei Cocea din compoziția „Lăutul”, portretele nepoților sunt numai cateva dintre capodoperele realizate, cautând să le descifreze cu fidelitate frământările sufletești.

Bibliografie:

- [1] Alexandru, Ioan, *Luchian*, Editura Meridiane, București, 1987.
- [2] Ciucă, Valentin, *Luchian*, Editura Meridiane, București, 1984.
- [3] Drăguț, Vasile, *Luchian*, Editura Meridiane, București, 1960.